

Wiśniewski, Jan

"Kościoły Diecezji Elbląskiej. Nasze dziedzictwo. Dekanaty żuławskie", T. 2, oprac. Danuta Dettlaff i Jan Dettlaff, Bydgoszcz 2007 : [recenzja]

Komunikaty Mazursko-Warmińskie 1, 85-86

2008

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

nowe istotne ustalenia biografia Kurta Obitza kończy się rzetelną analizą *Dziejów ludu mazurskiego*. Wszystko to oraz dodatkowo wyczerpujące objaśnienia do tekstu Obitza sprawiają, że lektura *Dziejów* jest łatwiejsza w odbiorze nawet dla czytelnika nieobeznanego z historią Mazur.

Adam Szymanowicz (Orzysz)

Kościół Diecezji Elbląskiej. Nasze dziedzictwo. Dekanaty żuławskie, t. 2, oprac. Danuta i Jan Dettlaff, Wydawnictwo Studio plus, Bydgoszcz 2007, ss. 240, il.

Publikacja, którą autorzy oddali do rąk czytelników, prezentuje kościoły parafialne, filialne i kaplice rozsiane w ośmiu dekanatach: Kwidzyn Śródmieście, Kwidzyn Zatorze, Sztum, Malbork I, Malbork II, Nowy Staw, Nowy Dwór Gdański, Nadmorski. Praca ta wpisuje w ciąg podobnych opracowań, które ukazały się na rynku wydawniczym, np. *Kościół i kaplice Archidiecezji Warmińskiej*, pod redakcją ks. Bronisława Magdziarza, t. 1–2, Olsztyn 1999, oraz kilkanaście zeszytów: *Diecezja Toruńska. Historia i teraźniejszość*, pod redakcją ks. Stanisława Kardasza (Toruń 1995–1999). To drugie wydawnictwo zostało oparte na źródłach i literaturze przedmiotu, prezentując bogaty materiał historyczny. W opracowaniu ks. Magdziarza podano natomiast skromną literaturę, którą uzupełniono artykułami naukowymi Andrzeja Rzempełucha.

Wstęp – *Dzieje Diecezji Elbląskiej. Miejsce, które wybrał Pan* (ss. 7–9). Wprowadza on w bogatą historię tego terytorium, w zasadniczej części nieprzerwanie katolickiego, z wyjątkiem dekanatów kwidzyńskich. Następnie ukazane zostały świątynie, w ramach poszczególnych dekanatów (nie zachowując kolejności alfabetycznej), poczynając od południa, posuwając się na północ, ku Morzu Bałtyckiemu.

Podkreślić należy przede wszystkim dobrze przemyślaną scenierię ukazywania kościołów. Przy każdym opisie można zobaczyć bryłę świątyni, jej wnętrze z widokiem na prezbiterium i na chór z prospektem organowym, a także bardzo cenne detale, które akcentują swoisty klimat danego miejsca sakralnego. Fotografie wykonano profesjonalnie, a zamieszczone skromne opisy zdjęć nie pozwalają zagubić się korzystającym z tego swobodnego przewodnika. Wszystkie prezentowane kościoły Dettlaffowie zaopatrzyli w opis historyczny, w którym znalazły się informacje ukazujące panoramę dziejów parafii wraz z odniesieniami do aktualnej sytuacji świątyni, a zwłaszcza obsady personalnej i duszpasterstwa. Teksty przetłumaczono na język niemiecki, co jest o tyle ważne, że skorzystają z nich byli mieszkańcy tych terenów, nieznający języka polskiego. Nawiedzając dziś miejsca swojej młodości, mogą wcześniej zaplanować swój udział w niedzielnej lub codziennej Mszy św., ponieważ autorzy zamieścili na końcu wykaz godzinowy ich odprawiania w danym kościele.

Opracowanie wymaga także krytycznego spojrzenia na końcowy efekt pracy. Zdziwiał drugi podtytuł zamieszczony w języku polskim i niemieckim: *Dekanaty Żuławskie=Die Dekanate vom Marschland*. Do dekanatów tych na pewno nie można zaliczyć trzech z nich: kwidzyńskich i sztumskiego. Uzasadniona wydaje się być zmiana tego podtytułu na: „Dekanaty Żuław i Powiśla”, chociaż wówczas trzeba by było włączyć do tomu następujące dekanaty: Dzierzgoń, Prabuty i Susz. Być może autorzy kierowali się praktycznym podejściem w tym względzie, np. objętością tomu, co udało się wykonać, ale uszczerbku doznała strona merytoryczna. Jeszcze gorzej przedstawia się kwestia nazewnictwa w języku niemieckim. W literaturze nie jest znany region o nazwie „Marschland”, co słownikowo można oddać jako „ziemia żyzna, czyli nadmorska lub odwodniona”, ale ona także obejmowałaby tylko teren żuławski, a nie Powiśle. Należało zastosować powszechnie używaną nazwę własną „Gross Werder”, uzupełniając ją o dekanaty Powiśla, czyli „Weichselland”. Ponadto, historyka razi w opisie historycznym kościoła i wspólnoty parafialnej stosun-

kowo wiele informacji tzw. współczesnych, a zwłaszcza podkreślanie zasług aktualnych proboszczów i wskazywanie na ich szeroką działalność duszpasterską.

Na ss. 238–240 umieszczono *Spis świętyń z wykazem niemieckich nazw miejscowości*, których brzmienia niemieckiego nie podano w wypadku 24 kościołów na 89 omawianych świętyń. Wreszcie, w zbiorze fotograficznym i w tekście zupełnie pominięto kaplice filialne Starego Pola w Ząbrowie i Złotowie; filię Nebrowa Wielkiego w Okrągłej Łące i Bronisławowie; filię Cygan w Bądkach; filię Rakowca w Liczu; filię Piekła w Białej Górze; filię Żuławki Sztumskiej w Bukowie; filię Starej Kościelnicy w Stogach Malborskich; filię Świerk w Lipince; filię Marzęcina w Gozdawie; filię Wiercin w Jazowej i Rakowiskach; filię Sztutowa w Groszkowie; filię Żuławek w Bronowie. W większości ich pominięcie może być uzasadnione, ponieważ są to bardzo skromne miejsca sakralne, chociaż zaspokajają potrzeby wiernych, ale kilka z nich należało bezwzględnie zamieścić: Ząbrowo, Okrągła Łąka, Biała Góra, Bukowo, Lipinka, tym bardziej że D. i J. Dettlaffowie wzmiankowali o wybiórczym traktowaniu świętyń tu prezentowanych. Czytelnik bowiem odnosi wrażenie, a zapewne taki był zamiysł autorów, aby z okazji piętnastolecia erygowania przez papieża Polaka ukazać zainteresowanym wszystkie miejsca sakralne tej części diecezji elbląskiej.

Wszystkim zainteresowanym przeszłością i teraźniejszością pomorskiej części diecezji elbląskiej polecam to wydanie, ponieważ album nie tylko informuje o przeszłości tej ziemi i świętyń tutaj wzniesionych na przestrzeni wieków, ale także jest dokumentem aktualnego stanu tych szacownych budowli sakralnych. Ponadto daje świadectwo chwili, czyli pokazuje, jak wierni doby powojennej zatroszczyli się o kościoły, które są domem Bożym, służącym najsilniejszym potrzebom ducha ludzkiego, ale także zabytkiem – dziedzictwem przekazanym nam przez poprzednie pokolenia. Troska o te przepięknie w wielu wypadkach świątynie stanowi swoistą klamrę, spinającą to, co przeszłe – historyczne, z tym, co aktualne – dzisiejsze. W ten sposób w obecnym pokoleniu ludzi, zamieszkujących ten teren diecezji, wzrasta świadomość ciągłości dziejów, a przekazane dziedzictwo buduje silny gmach patriotyzmu lokalnego, bez którego nie ma zrozumienia dla wielokulturowego także dziedzictwa europejskiego.

ks. Jan Wiśniewski (Sztum)

Ewangelicy duchowni i parafianie. Powojenne lata w Olsztynie i na Mazurach, Mazurskie Towarzystwo Ewangelickie, Olsztyn 2007, ss. 134, il. 33.

Głównym celem założonego w 1999 r. w Olsztynie Mazurskiego Towarzystwa Ewangelickiego miało być powołanie do życia ośrodka kultury ewangelickiej, placówek oświatowych i wychowawczych¹. Choć nie powstało dotychczas liceum ewangelickie, którego utworzenie planowano, stowarzyszenie jest aktywne na innych polach: organizuje sympozja i konferencje, prowadzi ożywioną działalność wydawniczą². Kolejna już publikacja firmowana przez Towarzystwo została przygotowana z okazji obchodzonego 15 października 2007 r. jubileuszu stutrzydziestolecia wyświęcenia ewangelickiego kościoła Chrystusa Zbawiciela w Olsztynie.

¹ J. Szturc, *Stowarzyszenia społeczno-kulturalne w polskim ewangelicyzmie*, Warszawa 2006, ss. 194–195.

² Mazurskie Towarzystwo Ewangelickie dotychczas wydało: *Ewangelicy na Warmii i Mazurach. Dzieje i współczesność*, pod red. E. Kruka, Olsztyn 2001; E. Kruk, *Ewangelicy w Olsztynie. Z dziejów parafii w latach 1772–2002*, Olsztyn 2002; idem, *Szkice z mazurskiego brulionu*, Olsztyn 2003; idem, *Znikanie*, Olsztyn 2005; A. Jagucki, *Mazurskie dole i niedole. Wspomnienia i refleksje z lat pracy na Mazurach*, Olsztyn 2004; Hieronim Skurpski, pod red. E. Kruka, Olsztyn 2004.